

О.Ю.Медведєва
Антропонімічні пріоритети болгар Українського
Придунав'я (Болград і Болградський район)

Матеріалом для написання статті стали особові імена 48630 хлопчиків, народжених в Болграді (14654) і селах Городне, Кальчево, Криничне, Нові Трояни та Орхівка Белградського району (33976) впродовж 1881-1998рр. На кожному десятирічному, а останньому - вісьмирічному, контрольному зрізі проводився суцільний підрахунок, тобто ураховувались всі новонароджені за 10 (8) років і всі антропоніми, використані для їх іменування. Починаючи з контрольного зрізу 1951- 1960рр. - першого, на якому впродовж всіх десяти років в актових записих про народження послідовно фіксується національна належність батьків новонароджених, - досліджуються імена хлопчиків, народжених тільки в однаціональних болгарських сім'ях, оскільки "вибір імен для дітей в міжнаціональних сім'ях підпорядкований іншим закономерностям і вимагає окремого розгляду" [4:86]. І в місті, і на селі "чітко окреслюється група панівних імен, окремі з яких можуть у той чи інший рік відрізнятися частотою реєстрації, заступатися іншими, але сама група імен-улюбленців різко вирізняється на тлі імен обмеженого чи поодинокого вжитку" [5:11]. Аналізу десятки імен-фаворитів і присвячена дана стаття, оскільки саме ця група онімів несе максимальне навантаження і забезпечує кількісну та якісну спадкоємність репертуару. Постулат щодо магістрального шляху розвитку іменника (деякого відставання сільського іменника від міського) зумовив окремий розгляд спершу міського, а потім сільського переліків найуживаніших антропонімів.

У 1881-1890 рр. в Болграді репертуар першої десятки був укомплектований онімами *Іоанн, Дмитро, Георгій, Василь, Петро, Микола, Михайло, Стефан, Федір і Олександр*. Вони обслуговували 70,8% новонароджених. Двома наступними десятиріччями перебудова частотних десяток характеризуватиметься виключно внутрішнім переміщенням (див. таб. 1). Популярність антропонімів *Василь, Дмитро і Стефан* знизилась, а імена *Микола, Михайло, Олександр і Федір*, навпаки, стали активніше обиратися найменувачами. Оніми *Георгій і Петров* 1891-1910 рр. відчували й злет і падіння популярності в межах десятки. Розширення іменного репертуару від 77 лексем у 1881 -1890

рр. до 86 в 1891 -1900 рр. і 95 в 1901 -1910 рр. супроводжувалось плавним зниженням ступеня концентрації, який в 1891-1900рр. становив 68,4%, а в 1901 -1910 рр. - 67,6%.

У 1911 -1920 рр. панівна десятка поповнилася новим онімом *Борис*, який назавжди витіснив за межі десятки ім'я *Федір*. Останній сплеск популярності дарує доля онімові *Петро*, який перемістився до верхньої половини десятки. Через десять років він посідатиме передостаннє місце в переліку улюблених антропонімів, а згодом взагалі вийде з активного вжитку. Внаслідок означених змін десятка набула такого вигляду: *Іоанн*, *Георгій*, *Микола*, *Петро*, *Дмитро*, *Василь*, *Михайло*, *Борис*, *Олександр* і *Стефан*. Навантаженість комплекту провідних імен зросла до 68,4%. Впродовж 1921-1930 рр. вподобання мешканців Болграду щодо обрання кола найуживаніших імен лишалися непохитними. Кількість хлопчиків, обслуговуваних провідною десяткою антропонімів, знизилась до 66,7%. Часи румунської окупації суттєво вплинули на розвиток досліджуваної групи імен. Якщо, за нашими даними, у Кілії та Кілійському районі жодне з нових для антропонімікону Українського Придунав'я імен не потрапило до складу десятки, то в Болграді нав'язування румунських імен призвело до широкого розповсюдження оніма *Іон*, який здійснив стрімкий стрибок зі стану рідкісних в 1921-1930 рр. імен до десятки 1931-1940 рр. На нашу думку, саме це спричинило різке зниження популярності імені *Іоанн*. Воно вперше залишило свій пост, передавши право очолити десятку онімові *Георгій*. Концентрація впала до 57,3%.

Контрольний зріз 1941-1950 рр. ознаменувався пожвавленням в стані імен-фаворитів. На зміну антропонімам *Іон*, *Борис* і *Стефан* прийшли імена, які в 1931-1940 рр. були частотними (*Віктор*, *Володимир*) і рідкісними (*Валерій*). Активність імен *Георгій*, *Василь*, *Дмитро* і *Михайло* знизилась, а *Іван* і *Олександр*, навпаки, зросла. Провідними антропонімами було іменовано 59,1% юних болградців. Почався тривалий процес зростання навантаженості першої десятки імен, який піде на спад тільки через чотири десятиріччя - у 1981-1990 рр.

Панівний репертуар 1951-1960 рр., який обслуговував 65% новонароджених, поновив у правах ім'я *Степан*, але цей вихід до десятки був останнім. Остаточо вийшов з активного вжитку онім *Михайло*. Небувало високої позиції досяг антропонім *Василь*. Десятка 1961 -1970 рр., в зіставленні з попередньою, втратила лексеми *Віктор*,

Дмитро, Георгій і Степан. Перелік улюблених лексем очолюють нові імена *Юрій і Сергій.* Надзвичайну популярність серед болгар першого з означених імен в 60-ті роки слід вважати оригінальним антропонічним надбанням мешканців Болграду, оскільки аніде на території Одещини онім *Юрій* не сягав найвищого п'єдесталу [1:84,2,3:28]. Підвищеним попитом найменуваців стали користуватися оніми *Анатолій і Віталій.* Концентрація зросла до 66%.

Впродовж всього досліджуваного періоду ім'я *Олександр* не було обійдено увагою міських болгар: в репертуарах 1881-1940 рр. воно посідало 9 і 10 місця, а в 1941-1950 рр. перемістилося до верхньої половини десятки і розпочало боротьбу за перше місце, яка в 1971 -1980 рр. увінчалася успіхом - десятка отримала нового постійного лідера. Багатьом батькам припали до вподоби антропоніми *В'ячеслав, Олег та Ігор,* які разом із поновленим в частотних правах *Дмитром* заступили лексеми *Валерій, Анатолій, Микола і Василь.* Популярними в 1971-1980рр. іменами *Олександр, Сергій, Віталій, В'ячеслав, Володимир, Олег, Ігор, Дмитро, Юрій та Іван* були названі 67% хлопчиків.

У 1981-1990 рр. тільки один з онімів, що брав участь в оновленні попередньої десятки, *Ігор* зберіг статус найуживанішого. Новим улюбленим антропонімом болгар стає *Андрій,* який разом із поверненим після двадцятирічної перерви онімом *Микола* посів звільнені *В'ячеславом і Олегом* місця. 61,8% юних мешканців Болграда дістали імена *Олександр, Сергій, Дмитро, Іван, Віталій, Андрій, Юрій, Микола, Ігор і Володимир.*

Зіставлення панівного переліку 1991-1998 рр. із попереднім доводить, що основи сучасного кола найуживаніших серед болгар імен вже були сформовані у 1981-1990 рр.: оніми *Олександр, Сергій, Дмитро та Іван* зберегли не тільки популярність, а й рангові номери й очолюють десятку останнього контрольного зрізу. Заручившись підтримкою багатьох найменуваців, вперше улилися до провідних антропоніми *Денис, Владислав та Євген.* За наших часів більшість хлопчиків, народжених в однаціональних болгарських сім'ях, - 63,7% - дістають, поряд із чотирма означеними вище, імена *Денис, Ігор, Андрій, Владислав, Євген і Володимир.*

Таким чином, в Болграді фонд найуживаніших впродовж 1881- 1998 рр. чоловічих імен складається з 26 антропонімів.

У таблиці 1:I-XII - контрольні зрізи; 1 -10 - місце імені в першій

Таблиця 1 Імена, які входили до складу першої десятки чоловічого іменника м. Болграда у 1881-1998 рр.

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
1	-	-	р	р	р	р	ч	ч	7	ч	р	0
2	ч	р	ч	ч	ч	ч	ч	р	0	ч	6	7
3	р	ч	ч	8	7	8	ч	ч	ч	0	р	0
4	-	-	-	0	-	0	р	0	ч	4	ч	ч
5	-	-	-	р	р	р	9	10	5	ч	ч	ч
6	4	6	8	6	4	4	8	2	10	ч	ч	ч
7	0	0	р	ч	ч	ч	4	4	ч	ч	ч	ч
8	-	0	р	р	р	р	р	ч	9	3	5	ч
9	-	-	-	-	-	-	р	-	0	ч	р	8
10	ч	ч	ч	ч	ч	ч	4	3	4	5	10	10
11	3	4	2	2	2	1	7	7	ч	ч	ч	0
12	-	р	-	-	-	-	0	-	-	ч	ч	5
13	2	5	5	5	5	3	6	8	ч	8	3	3
14	р	р	р	р	р	р	р	ч	р	0	ч	9
15	1	1	1	1	1	7	1	1	6	10	4	4
16	-	-	-	р	р	0	р	-	ч	7	9	6
17	0	-	-	-	р	5	-	-	-	-	-	-
18	6	2	3	3	3	2	2	6	8	ч	8	р
19	7	7	4	7	6	6	10	ч	ч	ч	ч	ч
20	-	-	-	-	-	0	р	0	ч	6	ч	ч
21	10	9	9	9	10	0	р	0	3	1	1	1
22	5	3	6	4	9	ч	ч	ч	р	р	р	0
23	-	р	р	р	р	р	ч	р	2	2	2	2
24	8	10	10	10	8	10	ч	9	р	ч	р	-
25	9	8	7	ч	ч	ч	ч	р	ч	0	0	ч
26	-	-	-	-	-	-	ч	ч	1	9	7	-

десятьці; ч - частотні імена, р - рідкісні, о - одиничні, - - відсутність в іменнику на даному контрольному зрізі. Ці самі позначки використані в таблиці 2 (стор. 25).

Найбільш стійкими виявилися імена *Іван* і *Олександр*, які впродовж всього досліджуваного періоду не покидали меж десятки. Онім *Дмитро* представляв перелік фаворитів на 11 контрольних зрізах, *Микола* - на 10, *Василь* - на 9, *Георгій* - на 8, *Михайло*, *Степан* - на 7, *Володимир* - на 6, *Петро* - на 5, *Сергій* - на 4, *Борис*, *Ігор*, *Віталій*, *Валерій*, *Федір*, *Юрій* - на 3, *Андрій*, *Віктор* - на 2, *Анатолій*, *Владислав*, *В'ячеслав*, *Денис*, *Іон*, *Євген*, *Олег* - на 1.

Антропонімічне дослідження болгарських сіл Болградського району дозволило з'ясувати: чи співпадають, і коли так, то якою мірою, пріоритети міських і сільських найменувань-болгар.

У 1881-1890 рр. 74,8% хлопчиків, народжених в Белградському районі, отримали імена *Іоанн*, *Микола*, *Петро*, *Дмитро*, *Георгій*, *Василь*, *Стефан*, *Михайло*, *Федір* і *Семен*. Впродовж наступних семи десятиріч в стані десятки зафіксовано надзвичайне явище - панівний перелік не поповнився жодною новою лексею. Перебудова десятків в цей час характеризується виключно внутрішнім переміщенням, яке у 1891-1900 рр. не перевищувало одного рангу, а у 1901-1960 рр. - чотирьох. Ономастичне навантаження провідної групи імен на II, III, IV, V, VI і VII контрольних зрізах поперемінно зменшувалось або збільшувалось (71,6%, 77%, 73,6%, 80%, 79,7%, 80,9%) і досягло піку в іменнику 1951-1960 рр. - 85,9%. Тенденція до більш широкого використання імен-фаворитів виявляється не такою вже й випадковою, несподіваною, якщо розглядати дане явище в культурологічному аспекті, а саме - звернути особливу увагу на мотивацію вибору оніма.

Мотиви іменування бувають різні. У них захований спосіб мислення народу, його психологія й погляди на світ. Родинну традицію надання синові імені батька або діда, яка й за наших часів визнається основним мотивом обрання імені для немовлят [5:12], слід оцінювати двояко. З одного боку, це давній звичай обов'язкового продовження хлопчиками батьківського роду, у такий спосіб зберігається пам'ять про близьких родичів. З іншого ж боку, родинна традиція впливає на певну консервацію іменника, стримує приплив свіжих імен і не сприяє збагаченню іменного репертуару. Цілком природньо, що родинна традиція вельми оригінально відбивається в світі будь-якої національної

культури. Так, в болгарських селах її - традицію - вирізняють такі специфічні риси: перший син обов'язково має іменуватися на честь діда по батьківській лінії, а право успадкувати ім'я батька або діда по лінії матері надається тільки другому синові. Саме тому найпоширеніші серед болгар оніми стають сімейними і передаються від покоління до покоління. У 1961-1970 рр. нарешті була ліквідована неприступність частотної десяткі Болградського району. Назавжди втратили статус найуживаніших антропоніми *Федір* і *Семен*. Онім *Сергій* ніколи не привертав особливої уваги сільських, втім як і міських, болгар. У 1881- 1960 рр. на селі він був рідкісним, а у 1961-1970 рр. увірвався до досліджуваного групування, злетівши з 29 місця на 9. Антропонім *Олександр* у 1881 -1930 рр. представляв те ж групування, що й *Сергій*, але у 1931 -1940 рр. став обиратися активніше і посів 13 місце серед частотних онімів. У 1941-1960 рр. лексема *Олександр* покращує позицію на один ранг, а у 1961 -1970 рр. вона вже замикає популярний перелік. Концентрація спала до 78,6%.

У 1971 -1980 рр. онімові *Сергій* єдиному удалося покращити позиції в десятці; решта лексем зберегла або понизила рангові номери. Антропонім *Олександр*, не подолавши нижньої межі десятки, посів 12 місце. З Болграда на прилеглі села поширилася мода на ім'я *Віталій*. Попередня історія дослідження фіксує його тричі (в іменниках 1921-1930, 1931 -1940 та 1961 -1970 рр.) і незмінно - як рідкісне. У 1971 -1980 рр. мешканці болгарських сел прийняли його до вельми обмеженого кола улюблених імен і не помилилися: антропонім *Віталій* виправдає їх сподівання отримати нове модне ім'я і збереже свій статус на решті контрольних зрізів, тримаючися, щоправда, в нижній половині десятки: конкурувати із традиційними, впродовж століття утримуваними в десятці, іменами йому ще не під силу. Але, беручи до уваги поступове зростання частотності, з одного боку, і нестримний потяг сільських найменувачів відчуті свіжий подих, з іншого, ризикнемо припустити, що найближчим часом означене ім'я може розраховувати й на вищі позиції. Провідна десятка імен обслуговувала 69,8% новонароджених.

Панівна десятка 1981-1990 рр. позбавила місця в десятці онім *Степан* та вдруге надала його *Олександру*. Для іменування 68,7% хлопчиків були використані антропоніми *Іван*, *Дмитро*, *Петро*, *Сергій*, *Олександр*, *Микола*, *Василь*, *Михайло*, *Віталій* і *Георгій*.

На сучасному етапі в болгарських селах перебувають в особливій

Таблиця 2. Імена, які входили до складу першої десятки чоловічого іменника Болградського району в 1881-1998 рр.

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
1 Василь	6	7	6	2	3	3	4	2	3	4	7	7
2 Віталій	-	-	-	0	0	p	-	-	p	9	9	9
3 Георгій	5	5	3	3	5	5	6	4	5	5	10	10
4 Дмитро	4	3	2	5	6	2	2	5	6	6	2	2
5 Іван	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
6 Микола	2	2	5	4	4	4	5	6	4	7	6	5
7 Михайло	8	9	9	9	8	8	7	8	8	8	8	8
8 Олександр	p	p	p	p	p	ч	ч	ч	10	ч	5	3
9 Петро	3	4	4	6	2	6	3	3	2	3	3	6
10 Семен	10	10	10	10	10	10	9	10	p	p	p	p
11 Сергій	p	p	p	p	p	p	p	p	9	2	4	4
12 Степан	7	6	7	7	7	7	8	7	7	10	ч	ч
13 Фелір	9	8	8	8	9	9	10	9	ч	ч	ч	ч

шанобі ті ж імена, що й вісім років тому. Оними *Олександр* і *Микола* стали обиратися частіше, тоді як антропонім *Петро* знову розташувався в складі другої п'ятірки. Навантаженість десятки 1991-1998 рр. - 67,2% - найменша впродовж всього досліджуваного періоду.

Отже, фонд найуживаніших у 1881 -1998 рр. в Болградському районі імен нараховує 13 лексем, причому переважна більшість - *Василь*, *Георгій*, *Дмитро*, *Іван*, *Микола*, *Михайло*, *Петро* - обслуговувала новонароджених на всіх контрольних зрізах. Антропонім *Степан* брав участь у формуванні 10 панівних переліків, *Семен* і *Федір* - 8, *Сергій* - 4, *Віталій* і *Олександр* - 3 (див. таб. 2 на стор. 25).

Зіставлення перших десятків імен Болграда та Болградського району дозволило констатувати падіння рівня спільності міського і сільського панівних репертуарів. У 1881-1910 рр. десятки найуживаніших антропонімів Болграда та Болградського району збігалися на 90%. Міських найменувань вирізняла прихильність до оніма *Олександр*, а в сільській місцевості було популярним ім'я *Семен*. Впродовж 1911-1930 рр. кількість однакових лексем знизилась до 8, а в 1931 -1940 рр. - до 7. У 1941-1998рр. в Болграді до частотного фонду потрапило 14 нових онімів, тоді як в Болградському районі - лише 3. На нашу думку, це дає підставу кваліфікувати антропонімічні пріоритети мешканців Болградського району як надмірно консервативні. Непроникність сільського переліку для нових імен підтверджує і такий факт: з 1881 по 1998 рр. якісний склад сільської десятки оновився лише на 30%, тоді як в місті аналогічний показник дорівнює 70%. Саме цей консерватизм і сприяв прискоренню розподілення міського й сільського комплектів панівних імен. Так, в 1941-1960 рр. десятки Болграда та Болградського району нараховували вже по 6 однакових імен, в 1961-1970 рр. - по 5, а в 1971 -1980 рр. - по 4. У 1981 -1990 рр. зафіксовано зростання кількості спільних для міської та сільської частотних десятків лексем до рівня 1941-1960 рр. Сьогодні імена *Дмитро*, *Іван*, *Олександр* і *Сергій* популярні серед всіх болгар Українського Придунав'я незалежно від специфіки місцевості, в якій вони мешкають. Однак найменувань Болградського району вирізняє особлива прихильність до імен *Іван* і *Дмитро*, а оніми *Олександр* і *Сергій* охочіше обираються для іменування хлопчиків у Болграді.

1. Жмурко Д. А. Динамика личных имен жителей г.Измаила. // Русская ономастика. - Одесса, 1984.

2. Зайчикова Л.П. Русский именной г. Одессы. Проблемы развития и взаимодействия. Дис....канд.филол.наук: Приложение. - Одесса, 1986.

3. Касім О.Ю. Про динаміку українських особових імен Одещини // Мовознавство. - 1990. - №3.
4. Никонов В.А. Имя и общество. - М., 1974.
5. Скрипник Л.Г., Дзятківська Н.П. Власні імена людей. - К., 1996.

